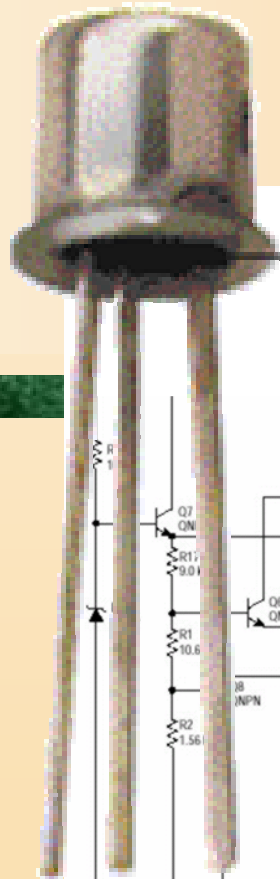
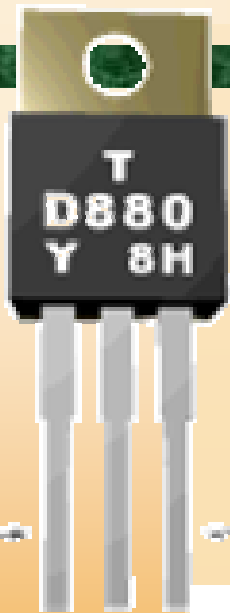
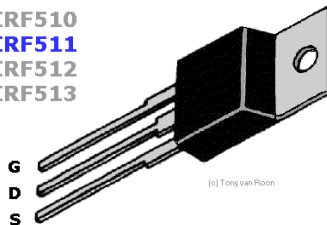

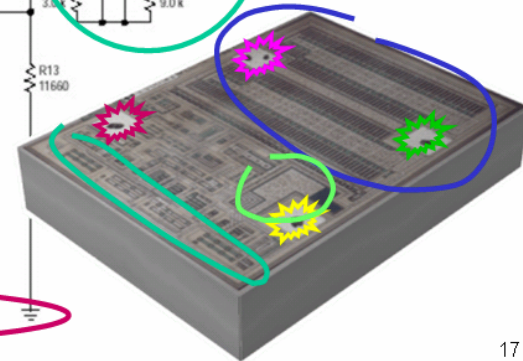
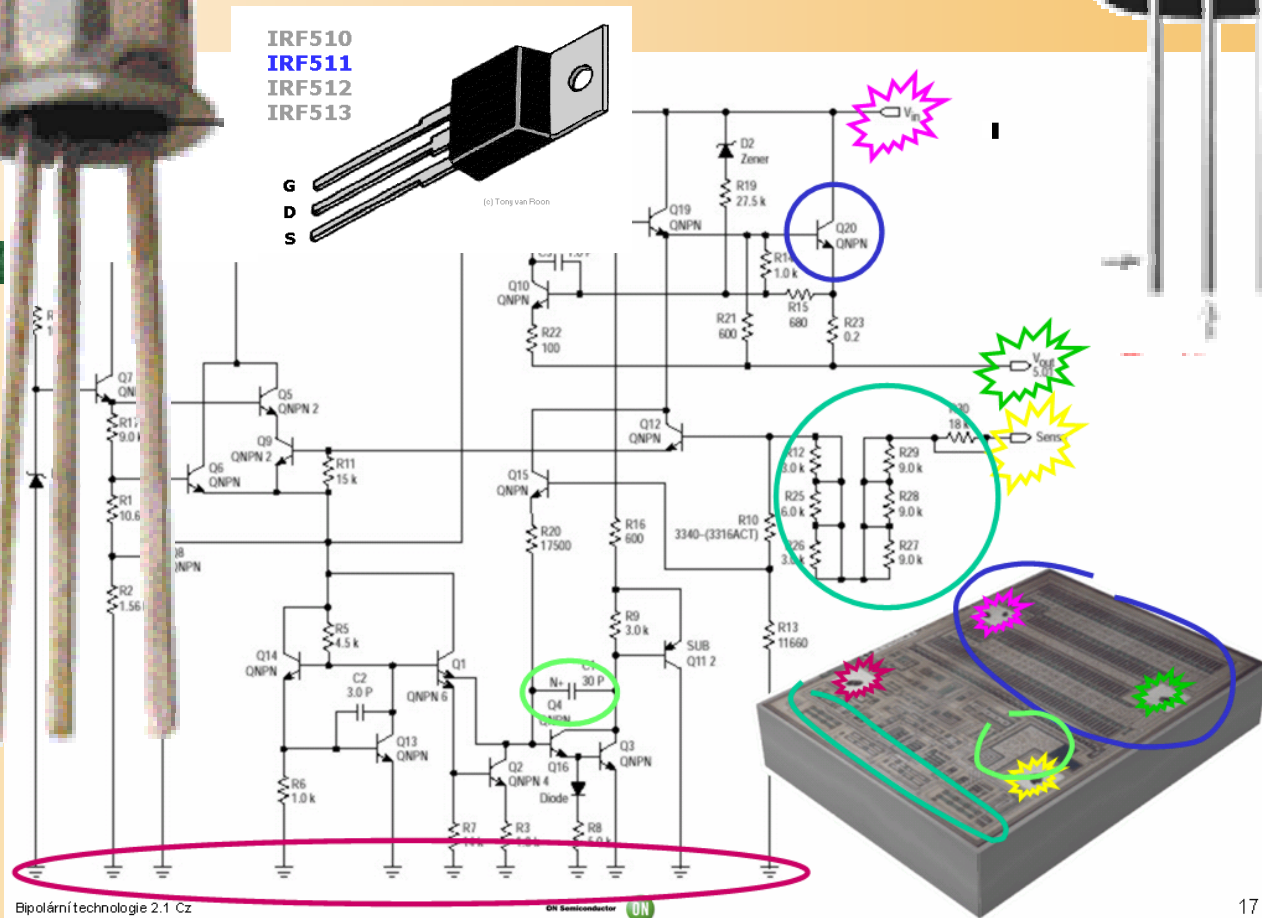
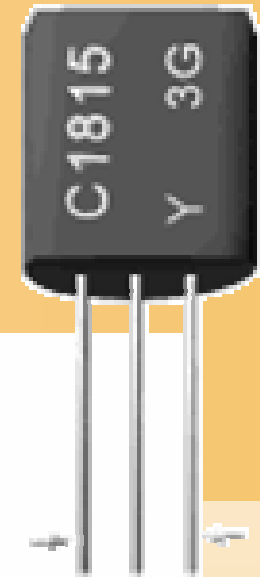
TRANZISTORY

IRF510
IRF511
IRF512
IRF513

(c) Tony van Poon

Bipolární technologie 2.1 Cz

ON Semiconductor

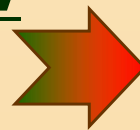

Definícia

Tranzistor (Transfer resistor)

- trojelektródový polovodičový prvok, ktorý sa používa na zosilňovanie, spínanie alebo generovanie elektrického signálu

Transfer resistor

funkcia tranzistora
≈ určitá transformácia
odporu zo vstupu na

výstup

Základné delenie tranzistorov

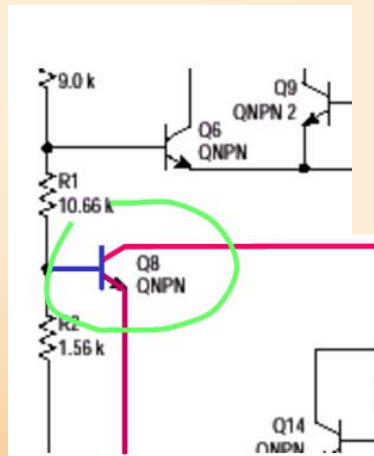
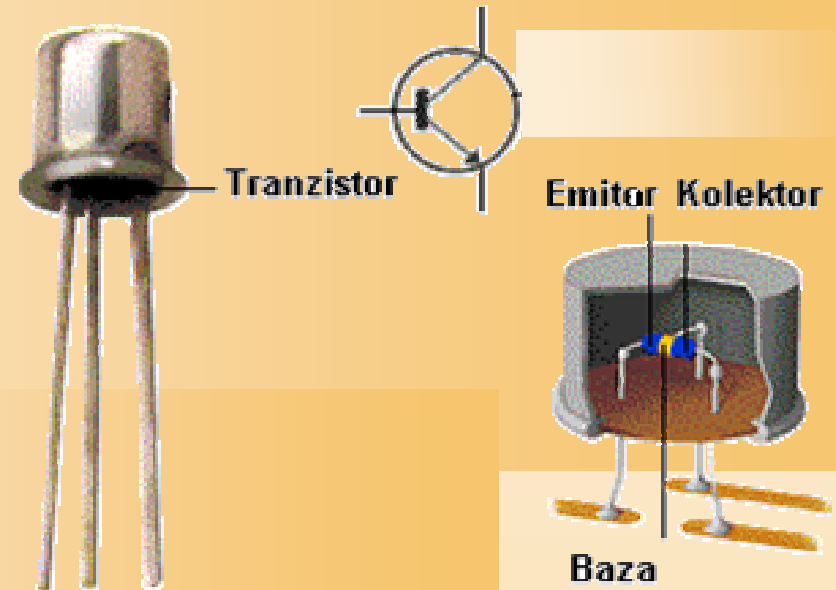
bipolárne tranzistory BT

- pracujú na princípe injekcie a extrakcie voľných nosičov náboja v polovodiči
- na základnom mechanizme činnosti BT sa podieľajú oba typy nosičov náboja: elektróny aj diery

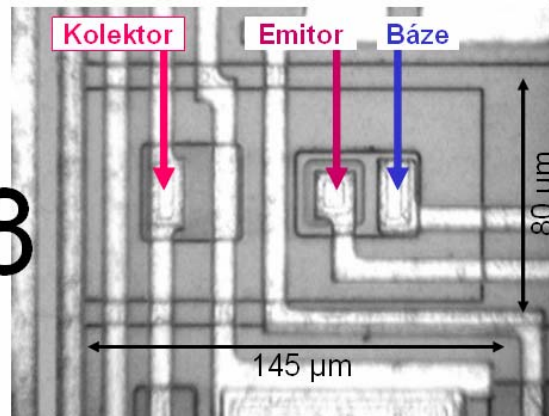
unipolárne tranzistory UT

- pracujú na princípe zmeny elektrickej vodivosti kanála pomocou priečného elektrického poľa
- na základnom mechanizme činnosti UT sa podieľa len jeden typ náboja: majoritný (väčšinový)

Bipolárny tranzistor

Q8

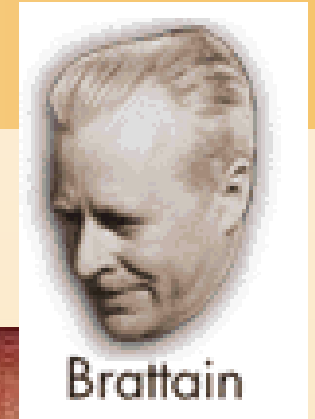

Objav storočia

Princíp BT

Bardeen

Brattain

Teória BT

Shockley

1956 Nobelova cena za fyziku

Bellove laboratória

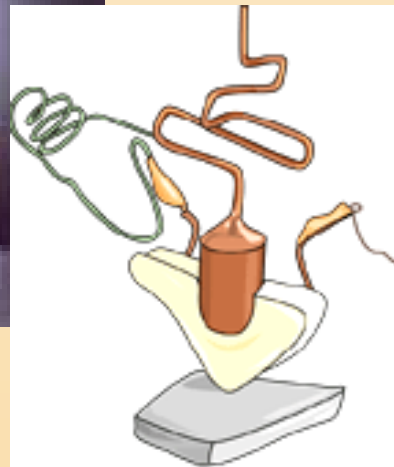
Mauntain Avenue, Murray Hill v New Yorku

1. hrotový BT

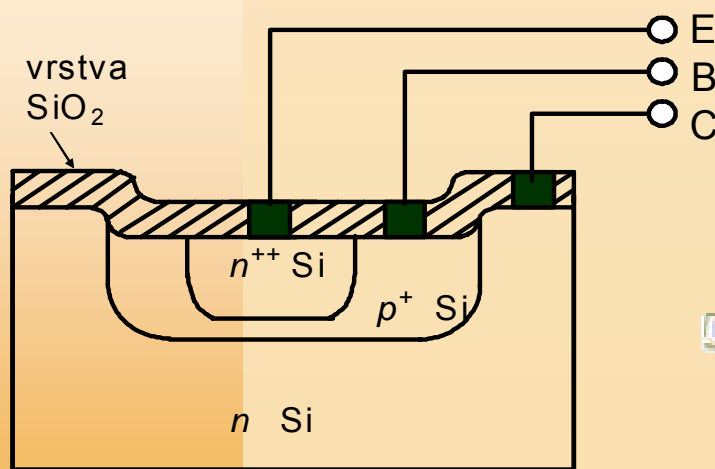
16. 12. 1947

oficiálne predstavený 1948

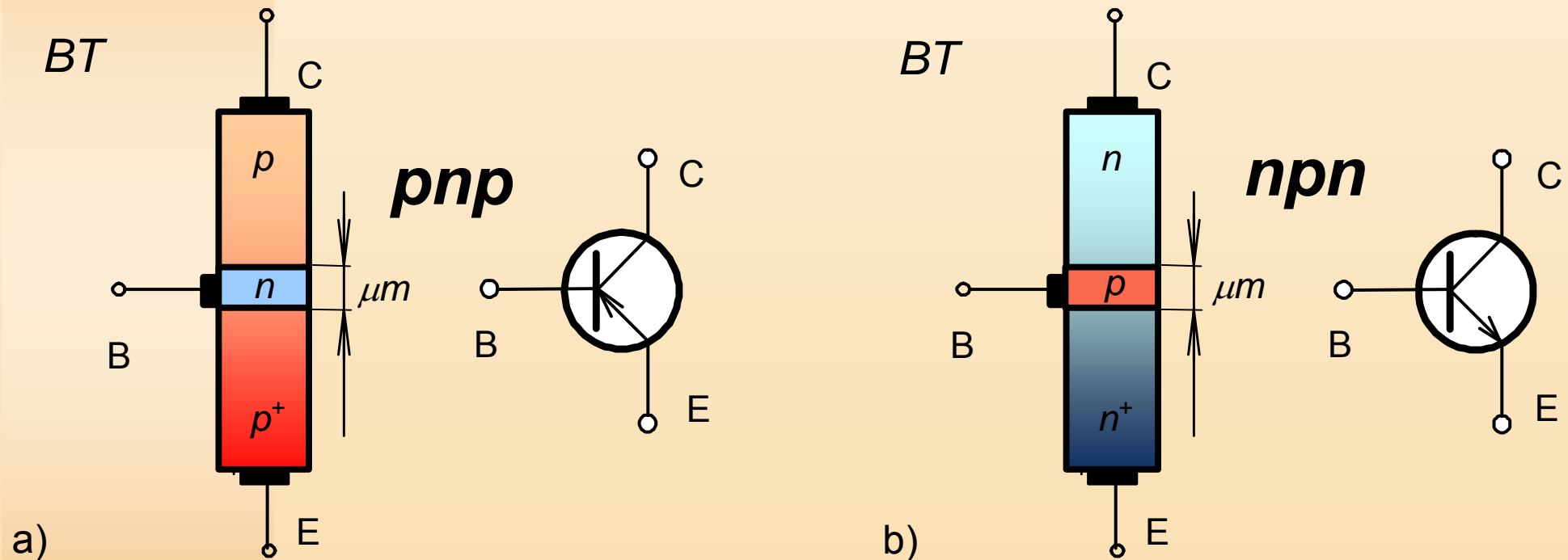
Konštrukcia BT

- BT** - tvoria tri oblasti rôzneho typu vodivosti usporiadané za sebou v jednom monokryštáli polovodiča (*npn*, *pnp*)
- Každá oblasť – **emitor** (E), **báza** (B) i **kolektor** (C) – má vyvedenú elektródu ohmickým (vodivým) kontaktom

- Krajné oblasti – emitor a kolektor**
  - nie sú navzájom vodivo prepojené
  - sú dotované prímiesami rovnakého typu
  - **emitor je najvyššie** dotovaná a **kolektor najnižšie** dotovaná oblasť BT
- Stredná oblasť – báza**
  - je veľmi tenká, rádovo 1 μm
  - vysoko dotovaná

Typy BT (podľa usporiadania typu vodivosti jednotlivých oblastí)

Prierez štruktúry a schematické značky BT typu

a) **pnp**

b) **npn**

Fyzikálna podstata tranzistorového javu

využíva vlastnosť priepustne polarizovaného *pn* priechodu **injektovať** voľné nosiče náboja z emitora do bázy, prenos nosičov cez bázu a **extrakciu** injektovaných nosičov z bázy kolektorom cez záverne polarizovaný *pn* priechod do výstupného obvodu

Režim činnosti BT

2 pn priechody – 4 možné kombinácie polarizácií

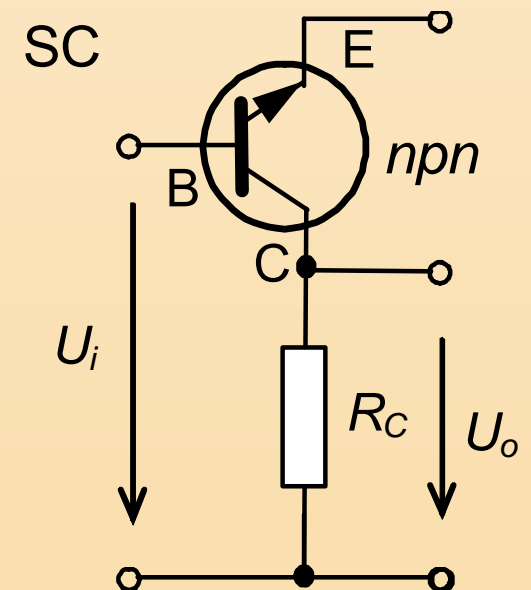
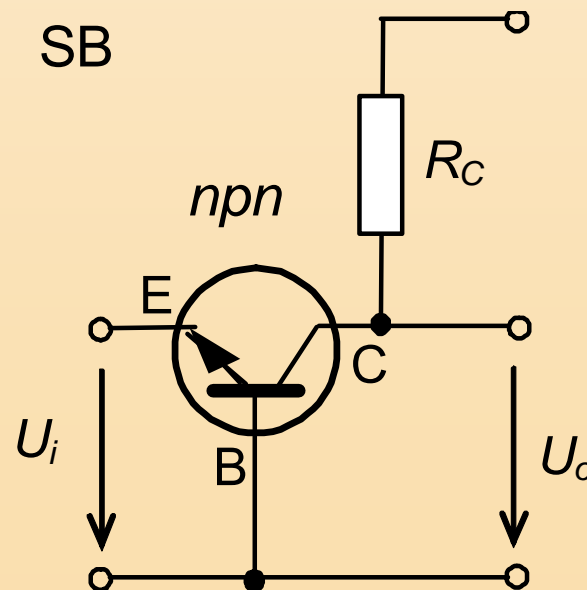
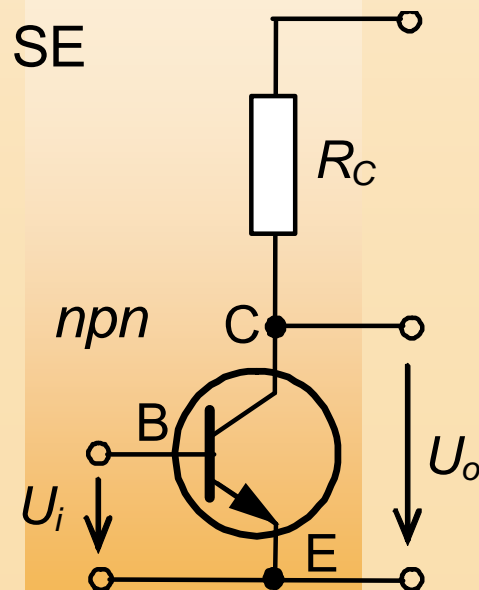
- **Nevodivý režim** – oba pn priechody sú polarizované záverne. Tranzistorom prechádzajú len zvyškové zväčša zanedbateľné prúdy
- **Nasýtený režim** – oba pn priechody sú polarizované priepustne. Tranzistorom prechádzajú pomerne veľké konštantné prúdy (**saturovaný stav, saturácia** tranzistora)
- **Aktívny režim** – vstupný pn priechod je zapojený priepustne a výstupný záverne. Je to pracovné zapojenie, tranzistorom tečú pracovné prúdy
- **Inverzný režim** – vstupný pn priechod je polarizovaný záverne a výstupný priepustne. Funkcie vstupného a výstupného, emitorového a kolektorového obvodu sú zamenené

Základné spôsoby zapojenia BT

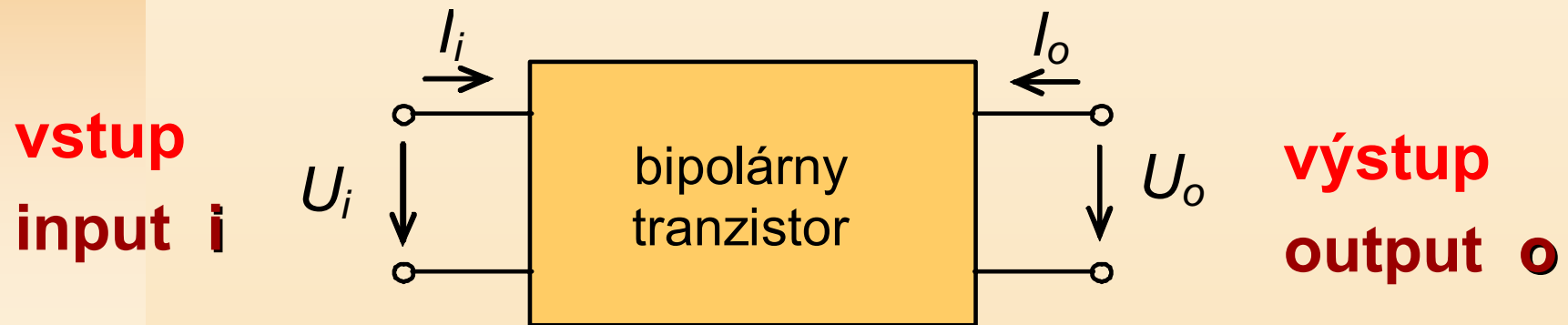
BT má len tri elektródy

BT je možné zapojiť ako dvojbránu tromi rôznymi spôsobmi podľa toho, ktorá elektróda je spoločná pre vstup aj výstup

Tranzistor ako dvojbrána

Vonkajšie správanie sa dvojbrány, teda súvis vstupných a výstupných napätí a prúdov, môžeme opísať pomocou sústav charakteristík

- **V-A Charakteristika vyjadruje závislosť jednej veličiny od druhej**
- **Vstupné charakteristiky** $I_i = f(U_i)$ pri $U_o = \text{konšt.}$
- **Výstupné charakteristiky** $I_o = f(U_o)$ pri $I_i = \text{konšt.}$
- **Priame prevodové charakteristiky** $I_o = f(U_i)$ pri $U_o = \text{konšt.}$
- **Spätné prevodové charakteristiky** $U_i = f(I_o)$ pri $I_i = \text{konšt.}$

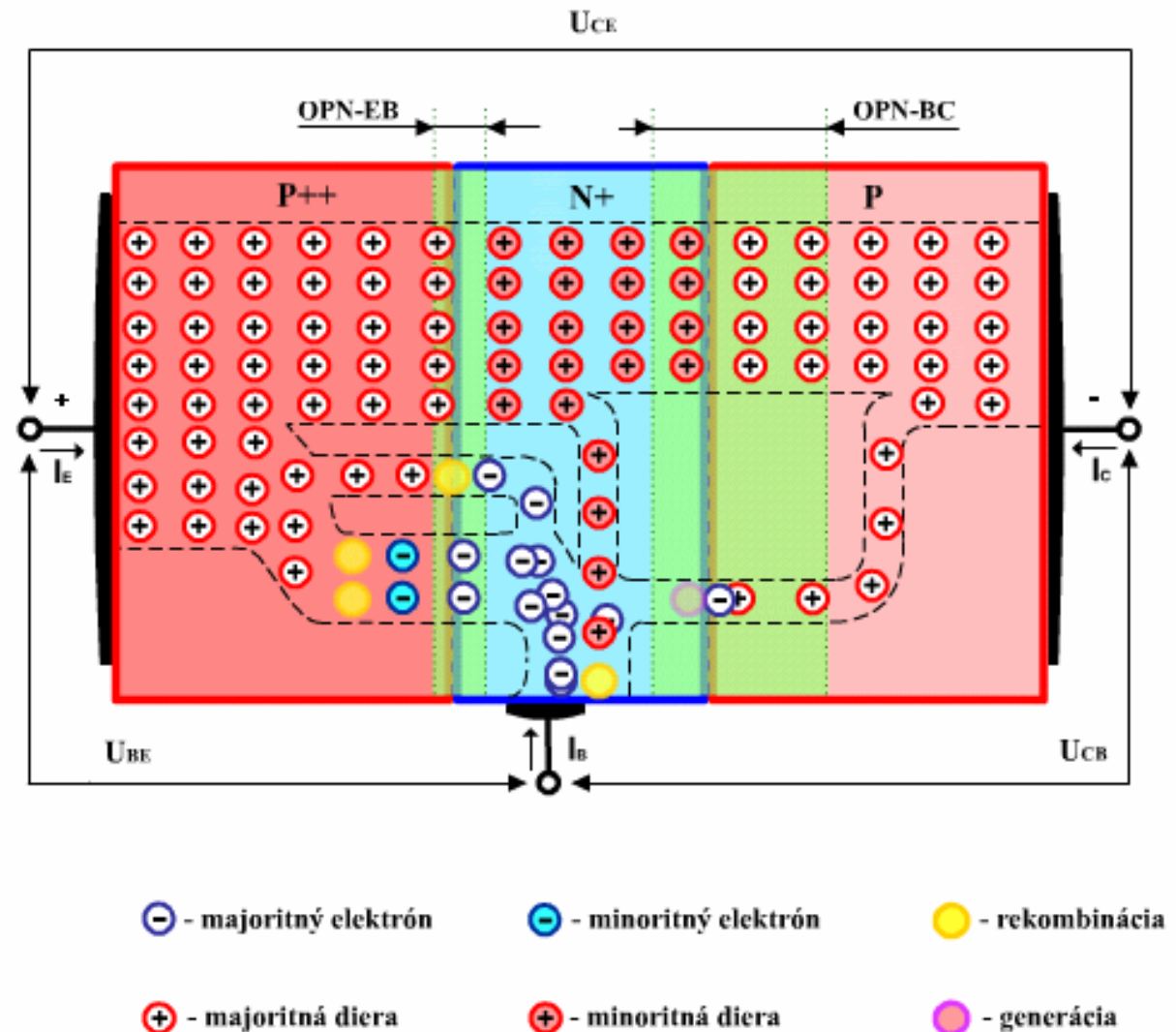
Fyzikálny princíp činnosti BT SB

- Nesymetrický *pn* priechod
- E vysoko dopovaný
- B nízko dopovaný

viac minoritných nosičov
je injektovaných do
nižšie dopovanej časti -
do bázy

vzdialenosť, do ktorej sú
nosiče injektované je
difúzna dĺžka L_D

Fyzikálny princíp činnosti *pnp* BT SB

Do blízkosti pn priechodu E-B umiestnime druhý – záverne polarizovaný pn priechod B-C, tak aby difúzna dĺžka L_D bola väčšia ako šírka bázy w

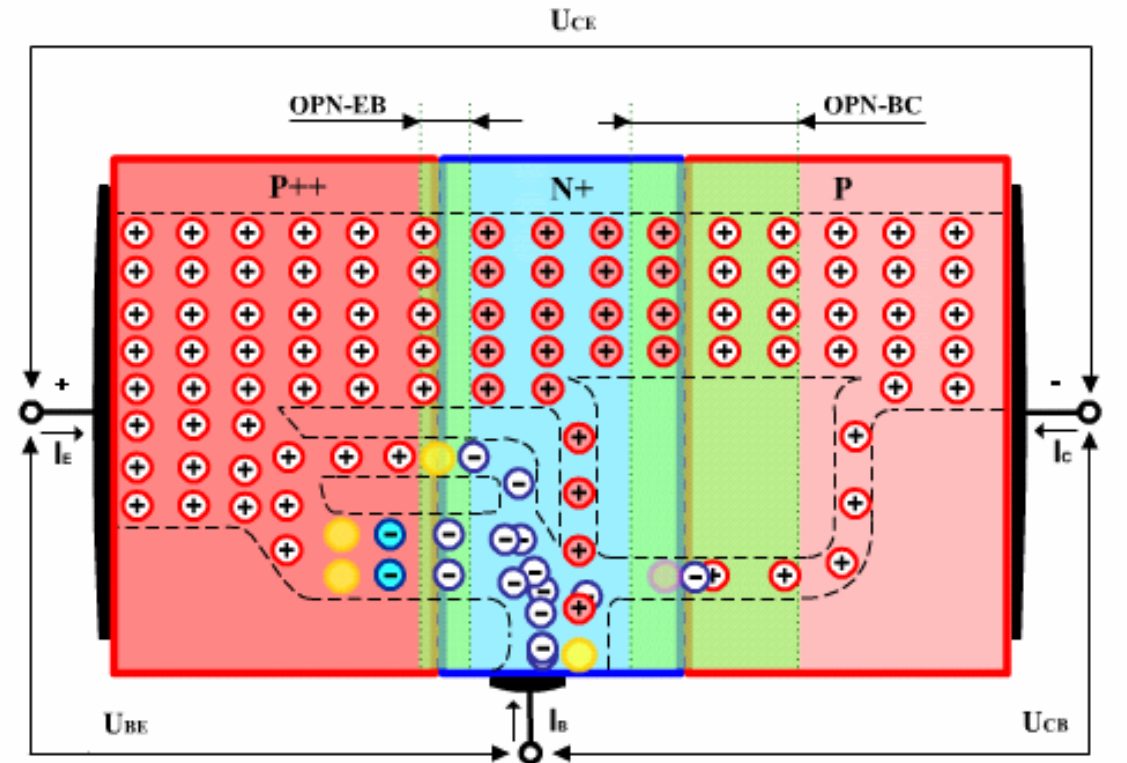

väčšina injektovaných nosičov z emitora do bázy preletí cez bázu do kolektora, len malá časť injektovaných (minoritných) nosičov v báze zrekombinuje

bázový prúd I_B

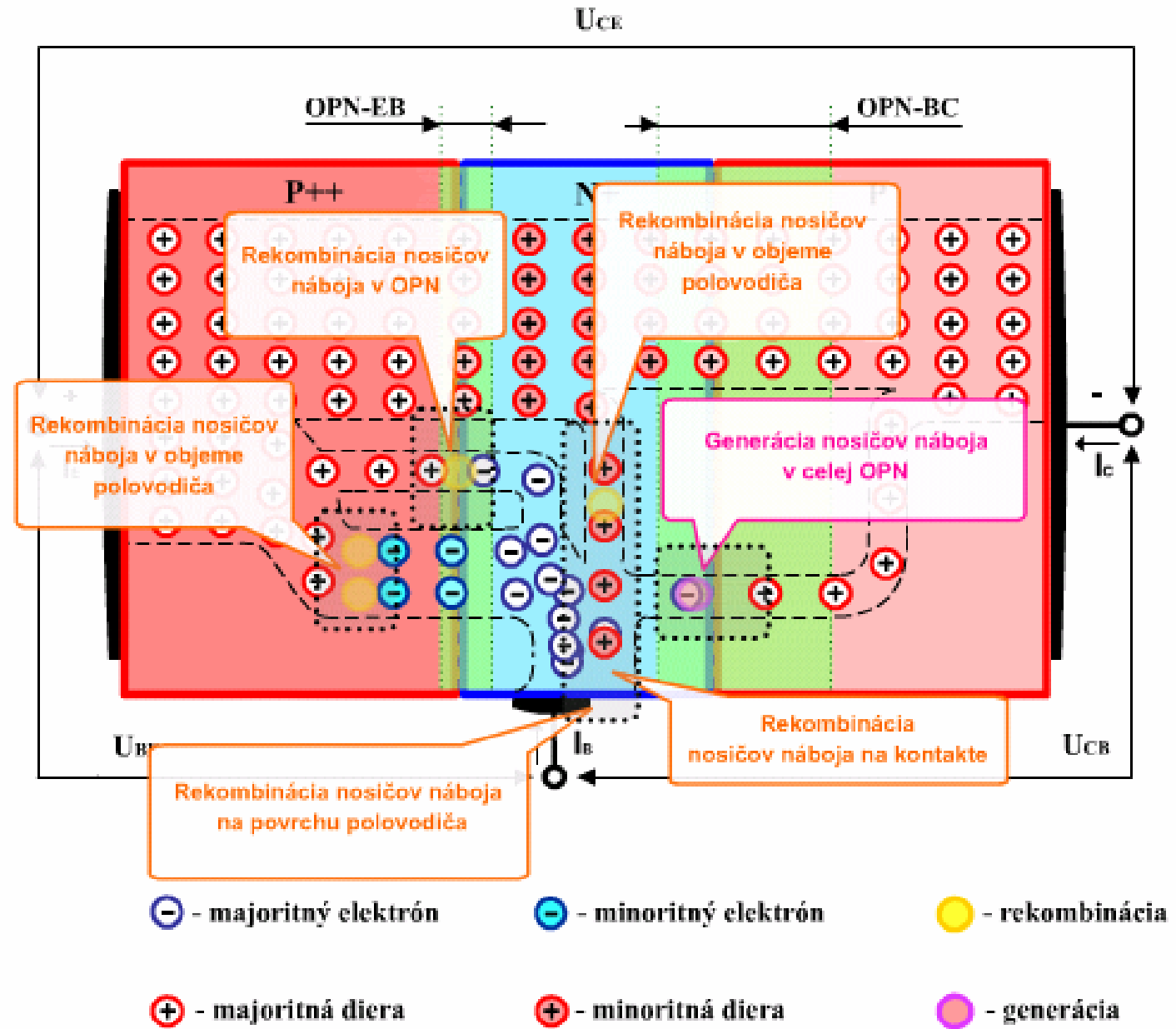
$$I_E = I_C + I_B$$

- ⊖ - majoritný elektrón
- ⊕ - majoritná diera
- ⊖ (blue) - minoritný elektrón
- ⊕ (blue) - minoritná diera
- (yellow) - rekombinácia
- (purple) - generácia

Zložky bázového prúdu I_B - príspevky

- ▣ objemová rekombinácia v emitore
- ▣ objemová rekombinácia v báze
- ▣ nárazová ionizácia v OPN B-C
- ▣ tepelná generácia v celom objeme
- ▣ rekombinácia na kontakte bázy
- ▣ rekombinácia na povrchu bázy

Fyzikálny princíp činnosti *pnp* BT ináč SE

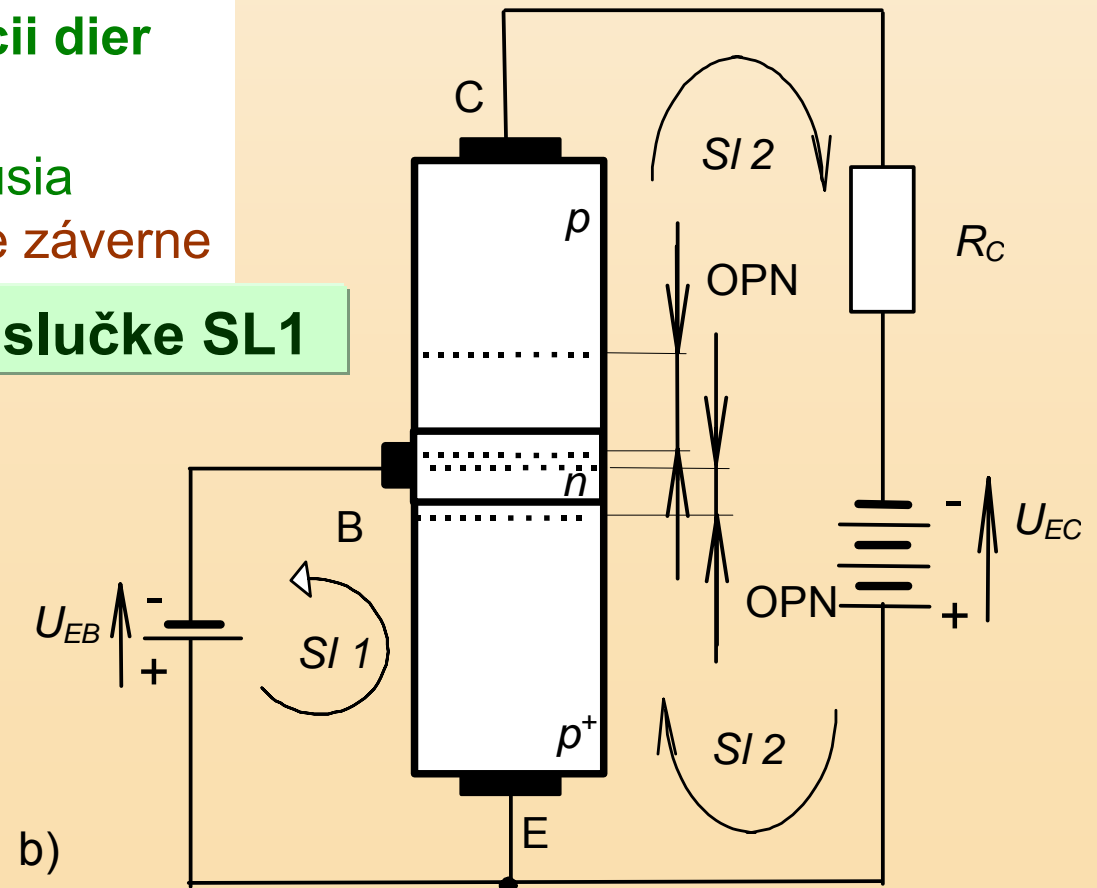
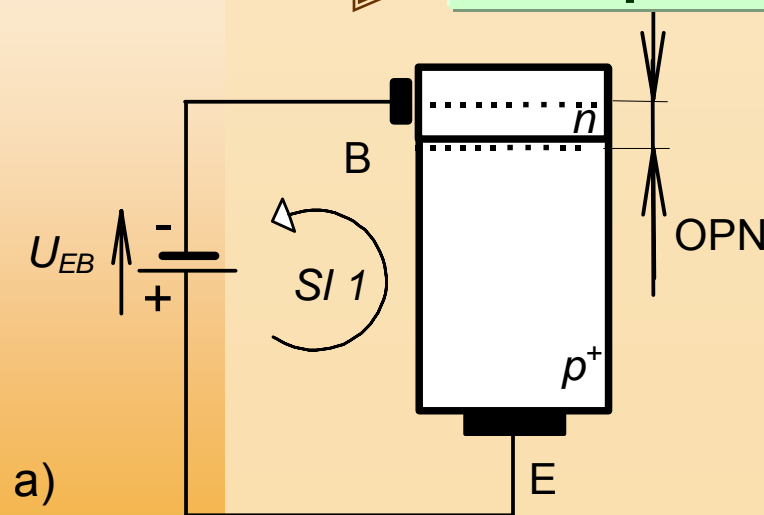
V aktívnom režime je dióda polarizovaná priepustne

tečie ňou relatívne veľký prúd

vo vnútri polovodiča dochádza k injekcii dier z emitora do báze

všetky minoritné nosiče – diery v báze musia zrekombinovať – pn priechod je pre ne záverne polarizovaný

tečie prúd v slučke SL1

Fyzikálny princíp činnosti BT ináč SE

záverne polarizovaný pn priechod v blízkosti priepustne polarizovaného

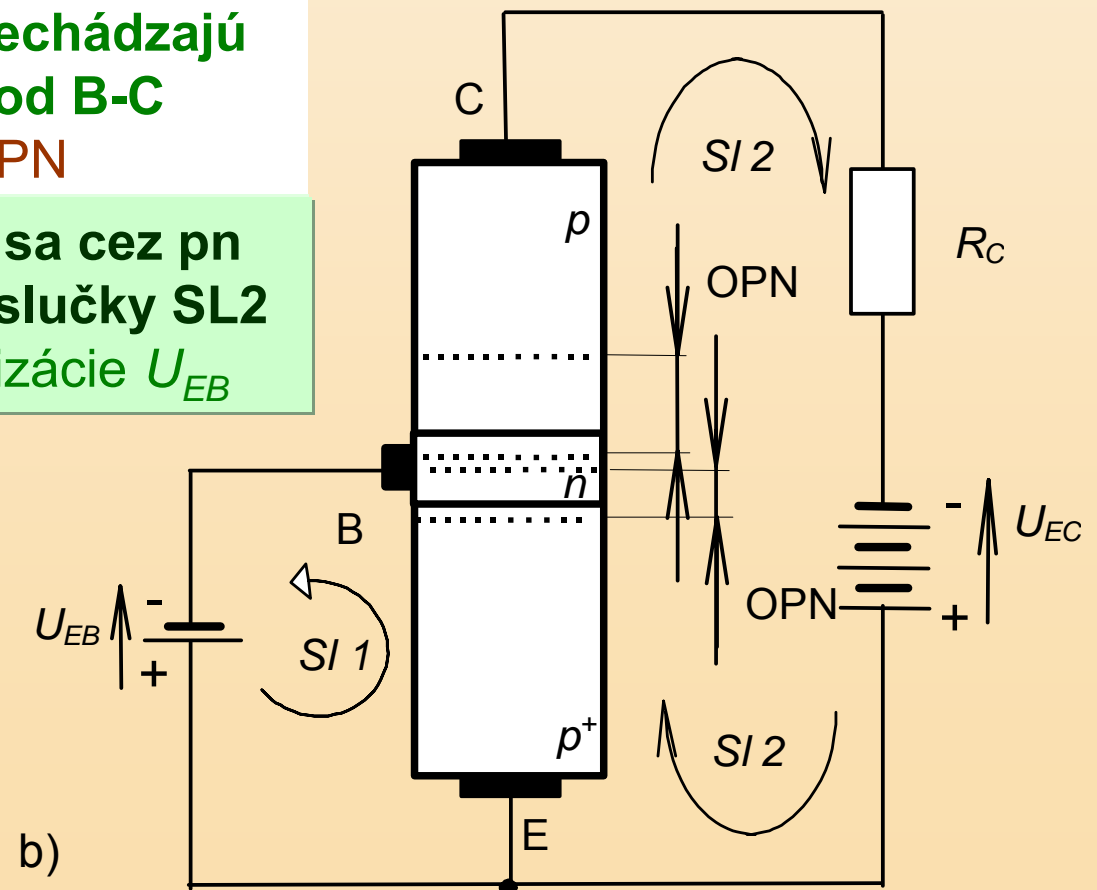
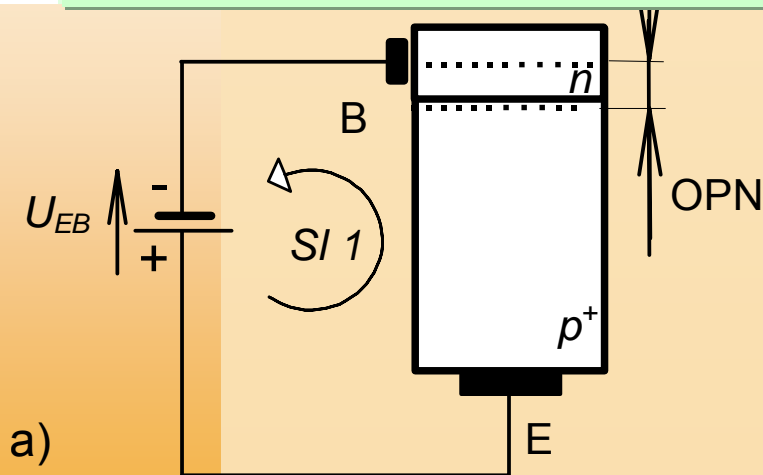
➔ Injekcia dier z oblasti p (emitor) do oblasti n (báza)

minoritné (injektované) diery v báze prechádzajú
cez záverne polarizovaný pn priechod B-C

- sú vťahované elektrickým poľom v OPN

Dominantná zložka prúdu sa cez pn
priechod E-B presúva do slučky SL2
– jej veľkosť závisí od polarizácie U_{EB}

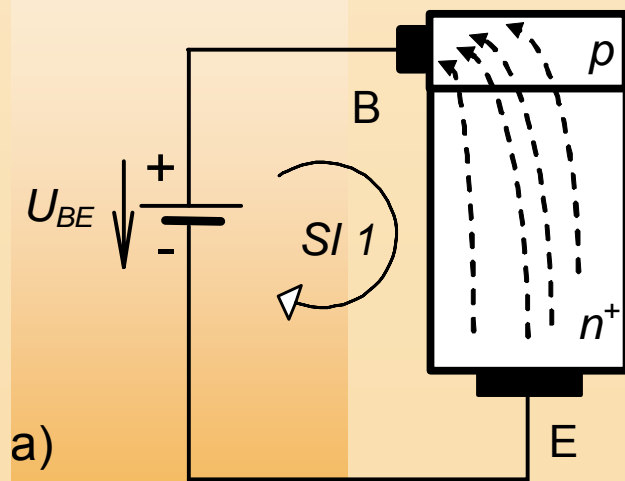

Fyzikálny princíp činnosti npn BT ináč SE

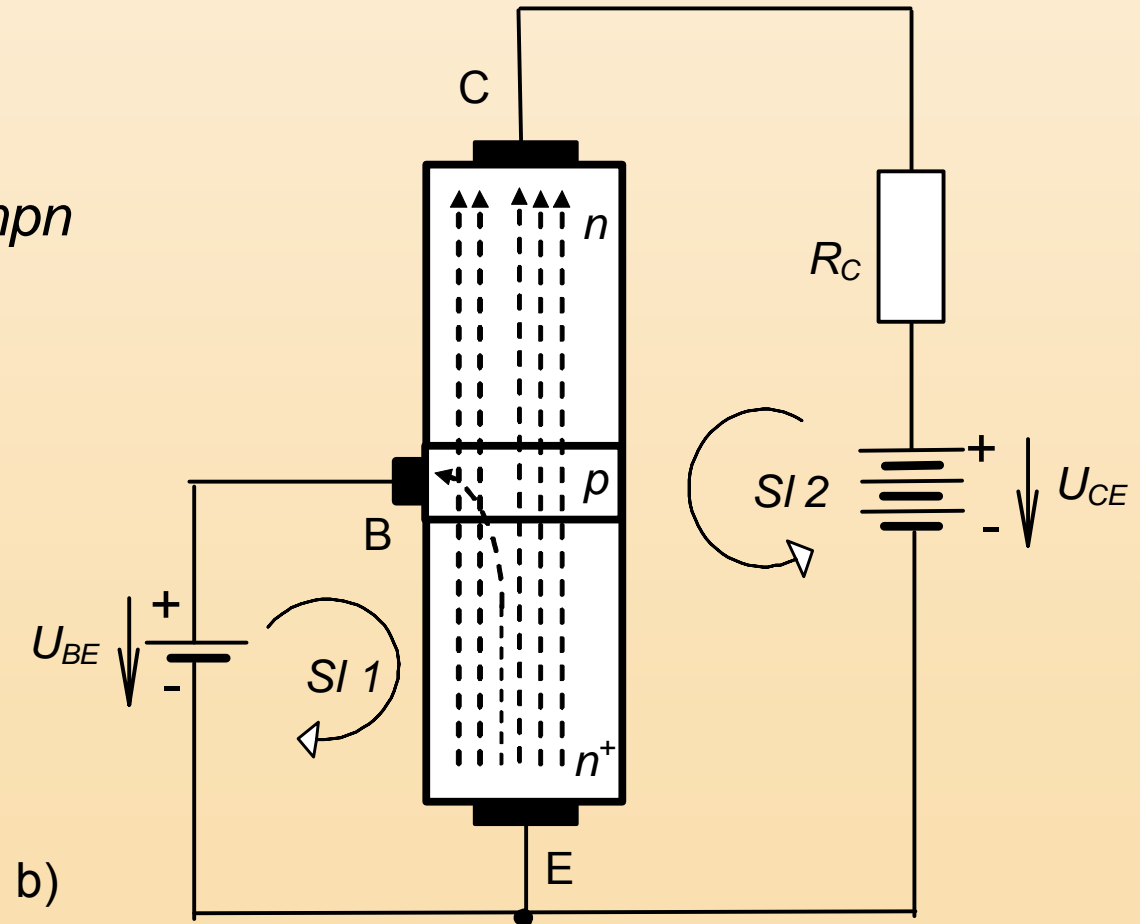
Princíp činnosti bipolárneho tranzistora typu *npn* v zapojení SE

a) dióda emitor – báza

b) tranzistor s naznačeným tokom voľných elektrónov spôsobujúcich tranzistorový jav

npn

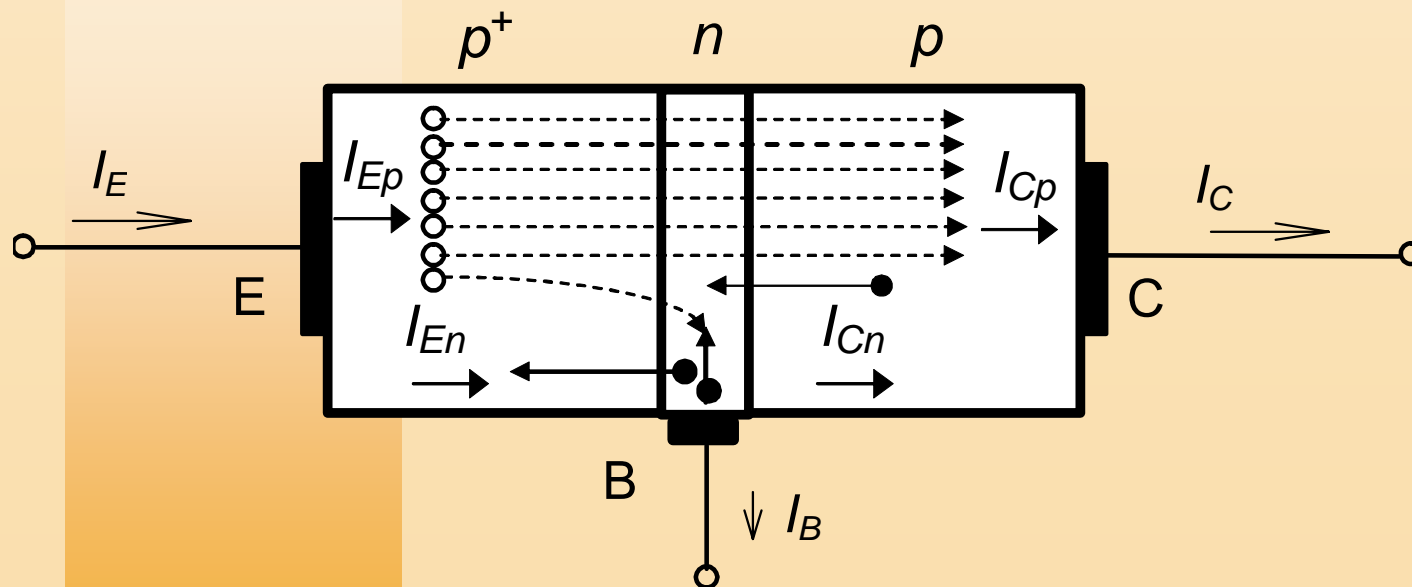

Rozpis prúdov na elektrónové a dierové zložky

- ❏ Prirodzenou vlastnosťou BT je, že na prenose prúdu sa zúčastňujú **oba typy nosičov náboja, elektróny aj diery**

prúdy elektród tranzistora sa dajú vyjadriť v elektrónových a dierových zložkách prúdov cez *pn* priechody jednotlivých oblastí tranzistora

$$I_E = I_{Ep} + I_{En}$$

$$I_C = I_{Cp} + I_{Cn}$$

Prúdový zosilňovací činiteľ α BT v zapojení SB

 vyjadruje prenos prúdu cez tranzistor z emitora do kolektora pri konštantnom napätí na kolektore

$$\alpha = \left. \frac{\Delta I_C}{\Delta I_E} \right|_{U_{CB} = \text{konst.}}$$

vyjadrime prúdy v elektrónových a dierových zložkách

$$\alpha = \frac{\Delta I_{Cp} + \Delta I_{Cn}}{\Delta I_{Ep} + \Delta I_{En}} = \frac{\Delta I_{Cp} + \Delta I_{Cn}}{\Delta I_{Ep} + \Delta I_{En}} \cdot \frac{\Delta I_{En}}{\Delta I_{En}}$$

$$\alpha = \frac{\Delta I_{En}}{\Delta I_{Ep} + \Delta I_{En}} \cdot \frac{\Delta I_{Cn}}{\Delta I_{En}} \cdot \frac{\Delta I_{Cp} + \Delta I_{Cn}}{\Delta I_{Cn}} = \gamma \cdot \alpha_T \cdot \alpha_C$$

Prúdový zosilňovací činiteľ α BT v zapojení SB

$$\alpha = \gamma \cdot \alpha_T \cdot \alpha_C$$

kvantitatívne vystihuje fyzikálne procesy
v tranzistore opísané v predchádzajúcej časti

-   γ je **účinnosť emitora** (injekčná alebo emisná účinnosť) vyjadrujúca pomer prírastku elektrónového prúdu emitora k celkovému prírastku emitorovému prúdu. Účinnosť emitora *npn* tranzistora je blízka ale menšia ako 1.
-   α_T je **bázový prenosový činiteľ** (transportný činiteľ). Vyjadruje aký podiel injektovaných elektrónov z emitora do bázy sa dostane až ku kolektoru. V oblasti bázy sú injektované nosiče – elektróny minoritnými, preto ľahko rekombinujú s majoritnými dierami.
-   α_C je **kolektorový zosilňovací činiteľ**. Vyjadruje pomer prírastku celkového prúdu kolektora k prírastku jeho dierovej zložky.

Prúdový zosilňovací činiteľ β BT v zapojení SE

- vyjadruje prenos prúdu cez tranzistor z bázy do kolektora pri konštantnom napätí na kolektore

$$\beta = \left. \frac{\Delta I_C}{\Delta I_B} \right|_{U_{CE} = konst}$$

vyjadrime pomocou α

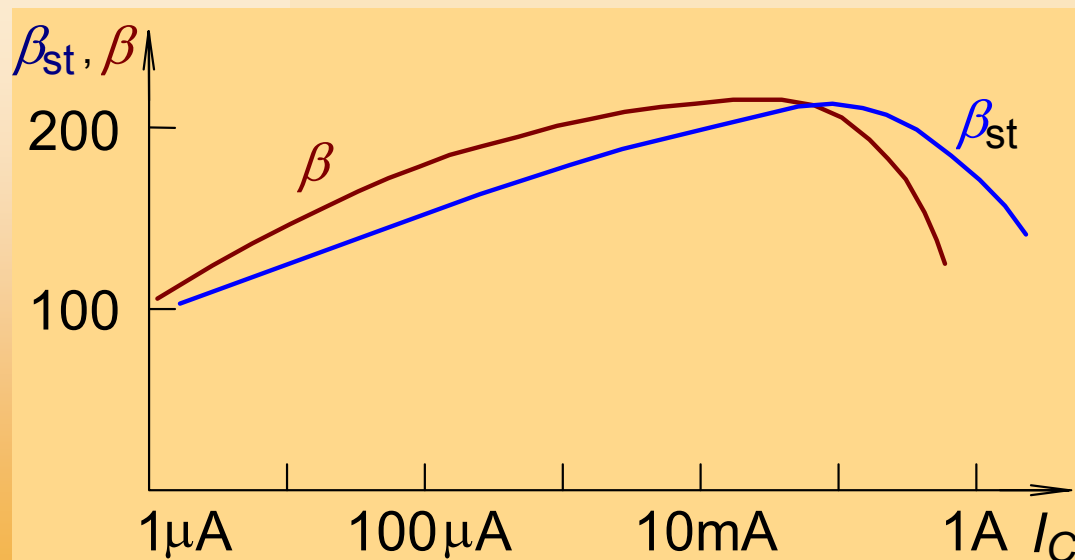
$$\beta = \frac{\Delta I_C}{\Delta I_B} \cdot \frac{\Delta I_E}{\Delta I_E} = \frac{\Delta I_C}{\Delta I_E - \Delta I_C} \cdot \frac{\Delta I_E}{\Delta I_E} = \frac{\alpha}{1 - \alpha}$$

- Praktické hodnoty α sa blížia k 1, v praxi v reálnych tranzistoroch sa pohybujú od 0,98 až po 0,999
- Praktické hodnoty β v reálnych tranzistoroch sa pohybujú od 10 až po 1000

Prúdový zosilňovací činiteľ β BT v zapojení SE

- Statický prúdový zosilňovací činiteľ β_{st}

$$\beta_{st} = \frac{I_C}{I_B}$$

- Dynamický prúdový zosilňovací činiteľ β

$$\beta = \frac{\Delta I_C}{\Delta I_B} \Big|_{U_{CE} = konst}$$

Závislosť prúdového zosilňovacieho činiteľa od kolektorového prúdu

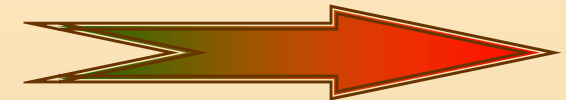
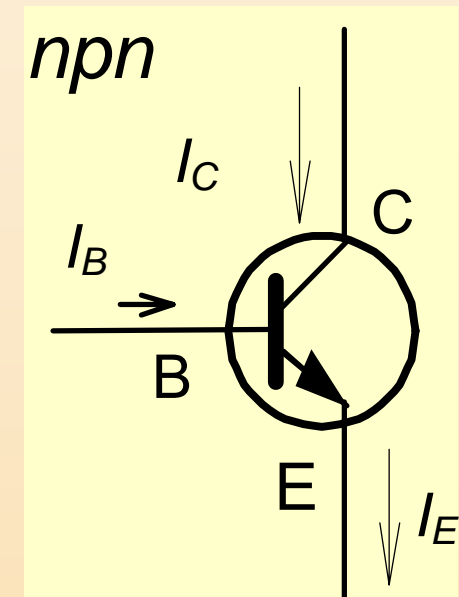
Vzťahy medzi jednosmernými prúdmi BT

Kirchhofov zákon

$$I_E = I_C + I_B$$

I_C je tvorený dvoma prúdovými zložkami

$$I_C = \alpha \cdot I_E + I_{CB0}$$

prúdom injektovaných
nosičov z emitora

zvyškovým prúdom kolektora BT
v zapojení SB pri odpojenej báze

v prvom priblížení tento vzťah môžeme zjednodušiť na

$$I_C \approx \alpha \cdot I_E$$

Vzťahy medzi jednosmernými prúdmi BT

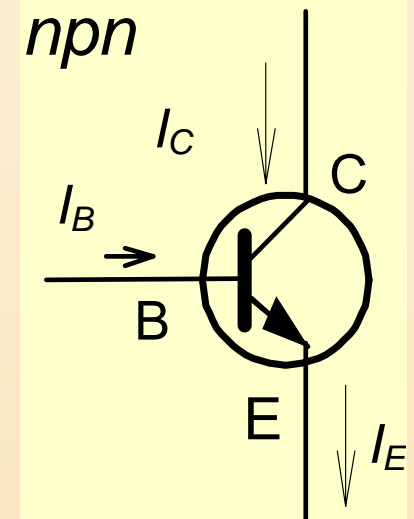

kombináciou a úpravou dostaneme

$$I_C = \frac{\alpha}{1-\alpha} \cdot I_B + \frac{1}{1-\alpha} \cdot I_{CB0}$$

$$I_C = \beta \cdot I_B + (1 + \beta) \cdot I_{CB0}$$

$$I_E = I_C + I_B = (I_B + I_{CB0}) \cdot (1 + \beta)$$

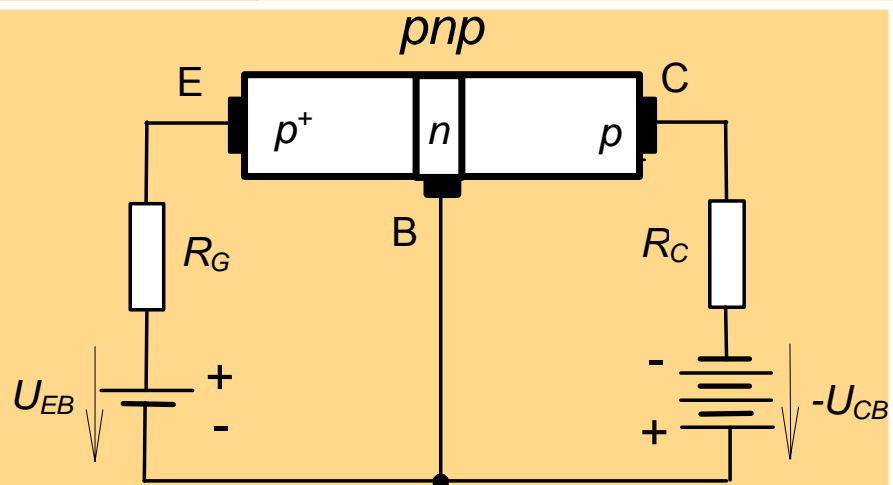
môžeme zanedbať

v prvom priblížení tento vzťah môžeme zjednodušiť na

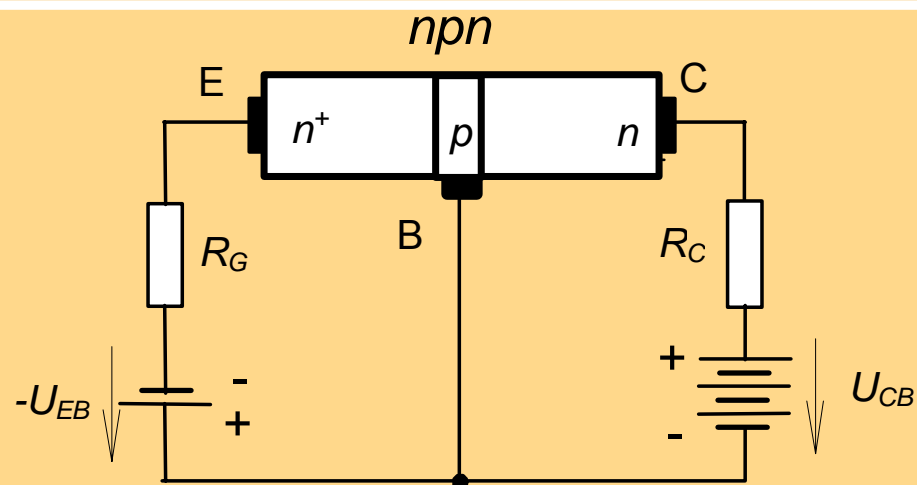
$$I_C \approx \beta \cdot I_B$$

BT v zapojení so spoločnou bázou

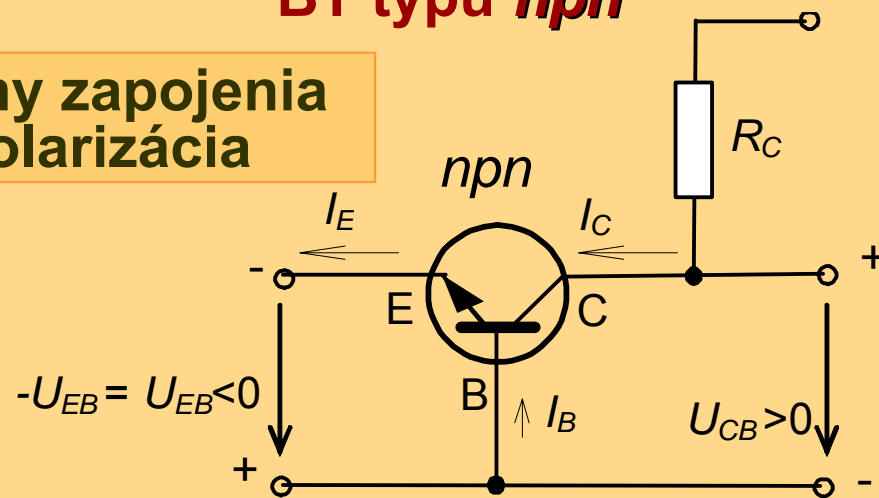
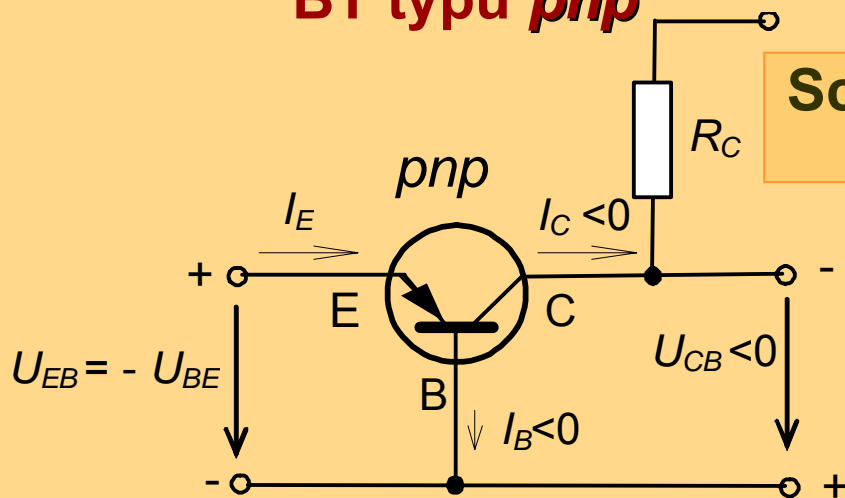

BT typu pnp

BT typu npn

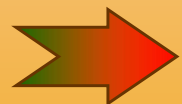
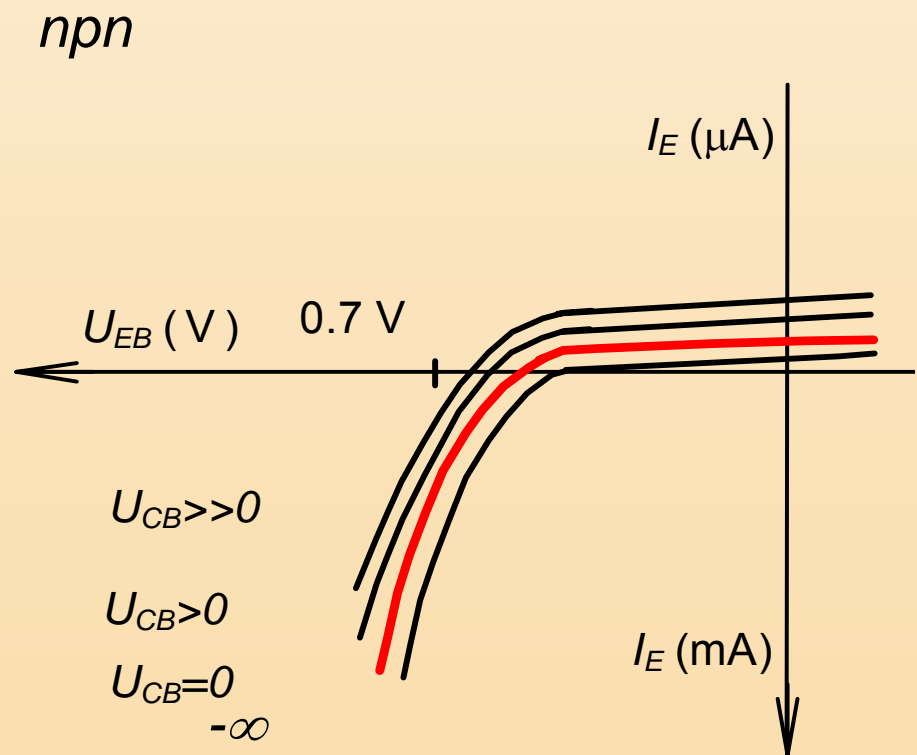
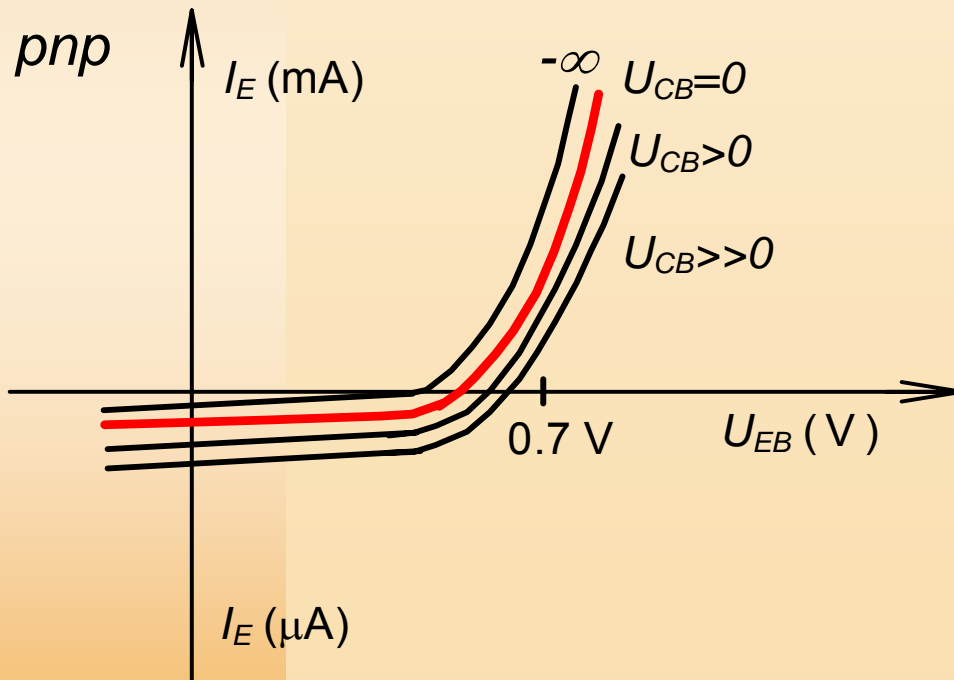
Schémy zapojenia + polarizácia

Volt-ampérové charakteristiky BT SB

Vstupné VACH

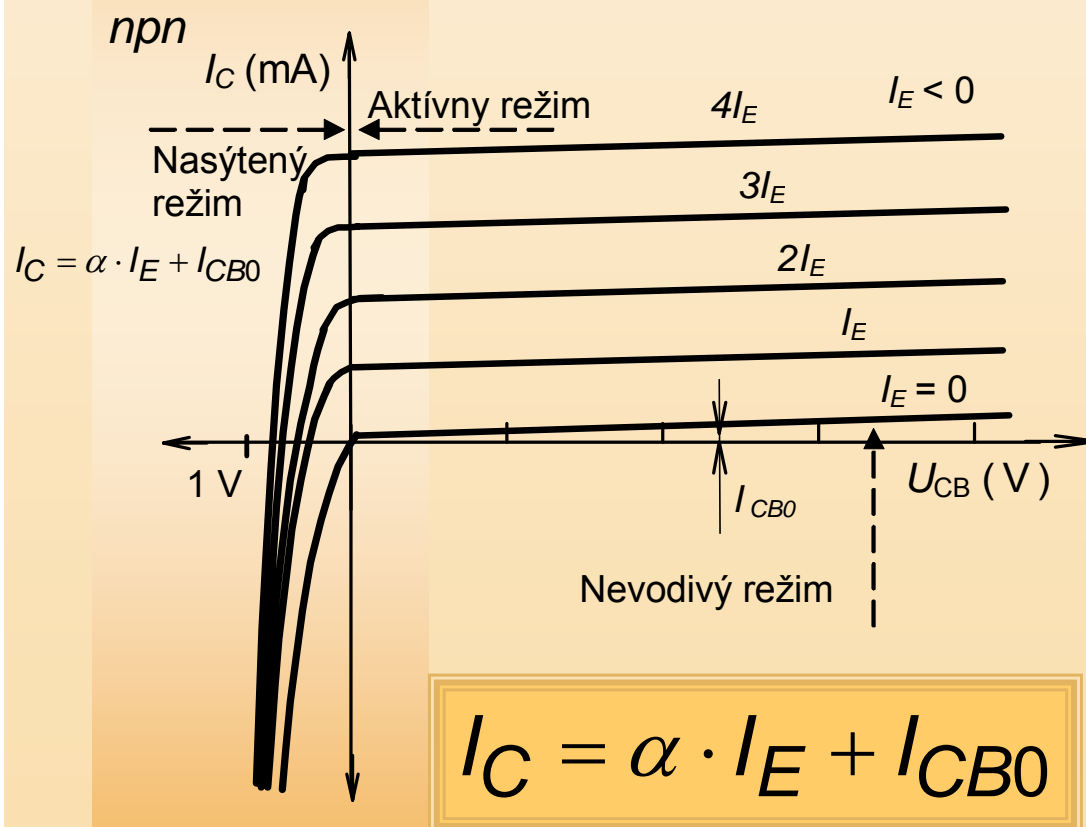
$$I_E = f(U_{EB}) \Big|_{U_{CB} = konst.}$$

VACH pn priechodu **E-B**

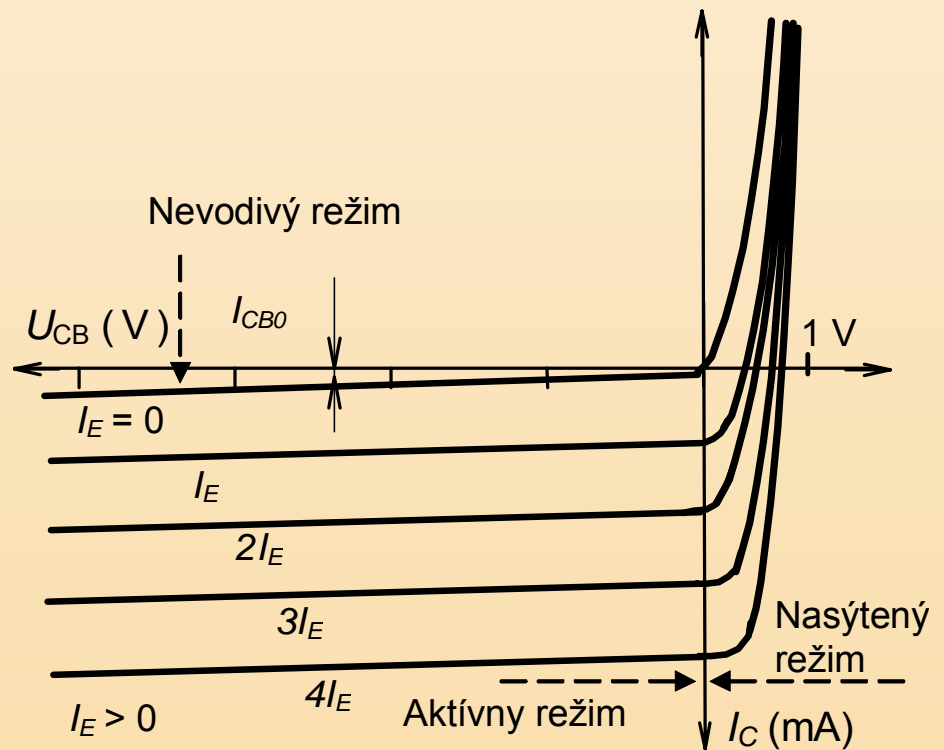
Volt-ampérové charakteristiky BT SB

Výstupné VACH

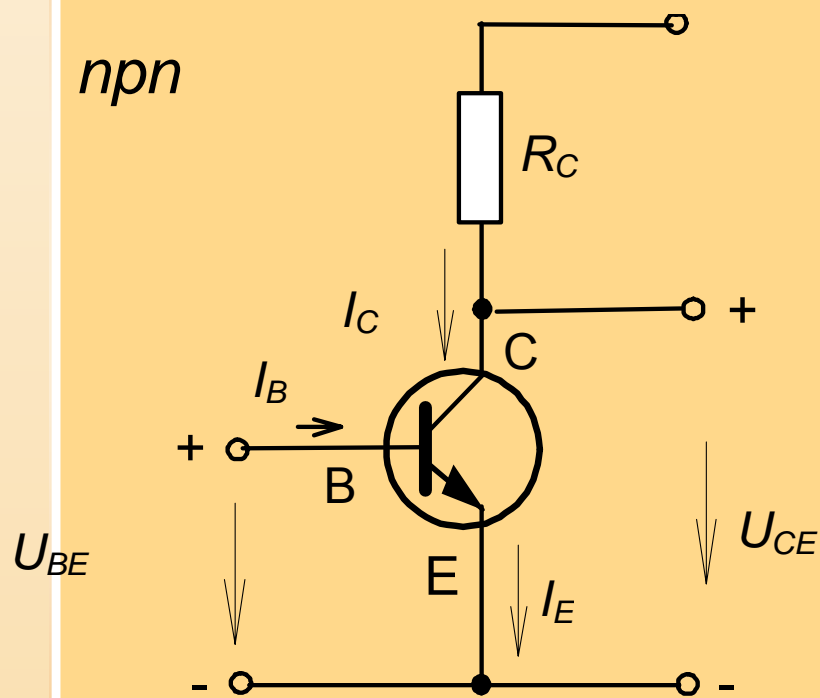
pnp

$$I_C = f(U_{CB}) \Big|_{I_E = \text{konst.}}$$

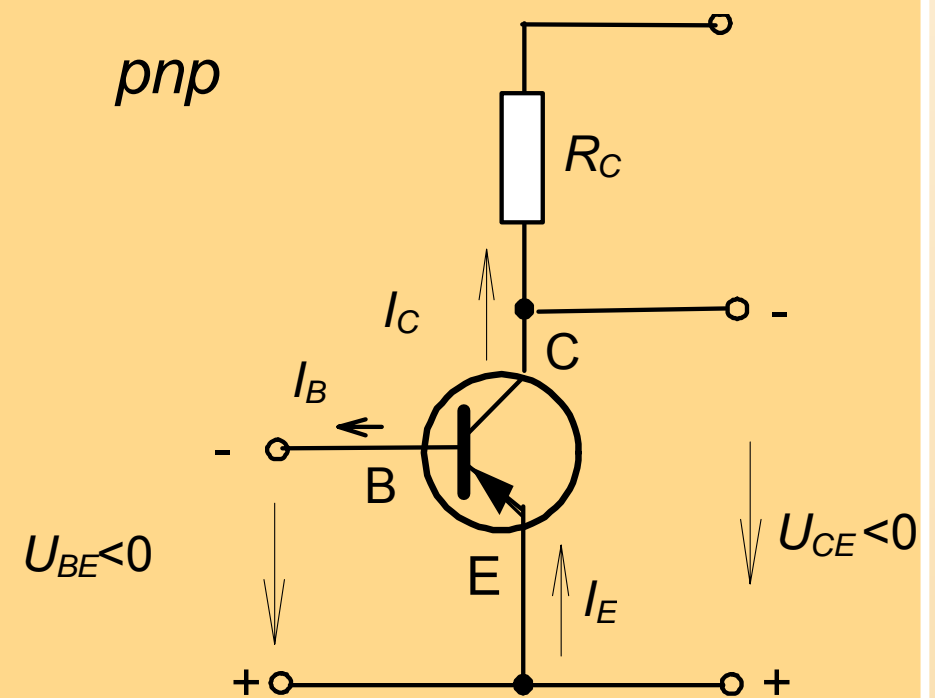
pri $I_E = 0$ tečie cez kolektor prúd I_{CB0}
 = zvyškový prúd kolektora I_{CB0} (odpojený emitor)

BT v zapojení so spoločným emitorom

BT typu *npn*

**Schémy zapojenia
+ polarizácia**

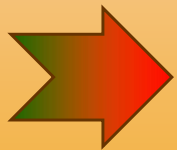
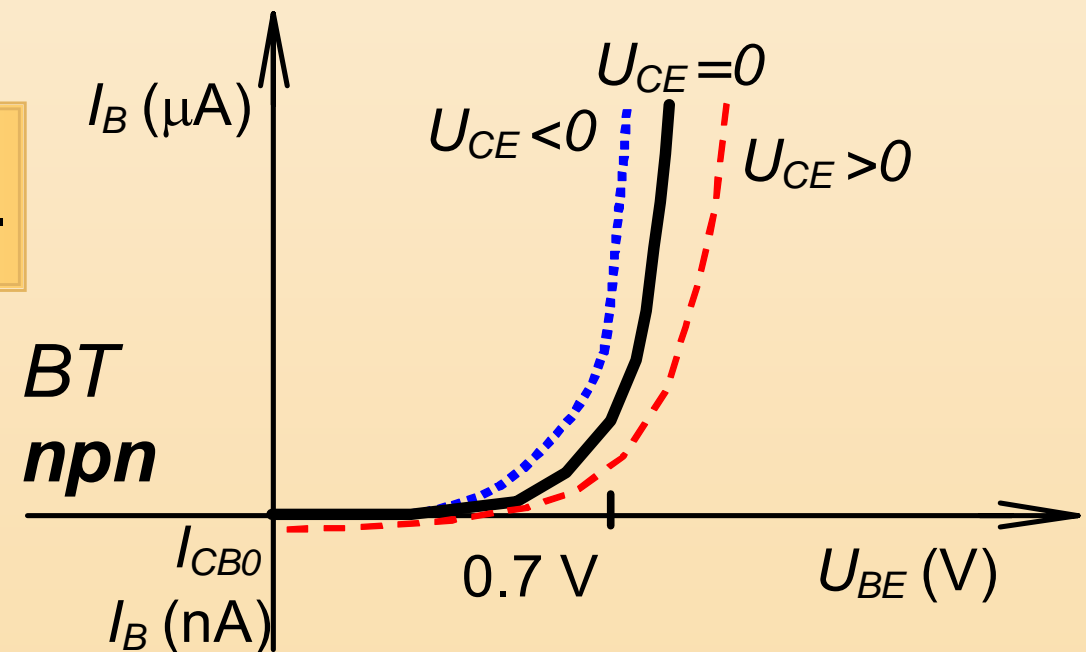

BT typu *pnp*

Volt-ampérové charakteristiky BT SE

Vstupné VACH

$$I_B = f(U_{BE}) \Big|_{U_{CE} = \text{konst.}}$$

VACH pn priechodu **E-B**

Volt-ampérové charakteristiky BT SE

Napät'ová prevodová VACH

Ak $I_C \approx \beta_{stat} \cdot I_B$ potom $I_C \approx f(U_{BE})$

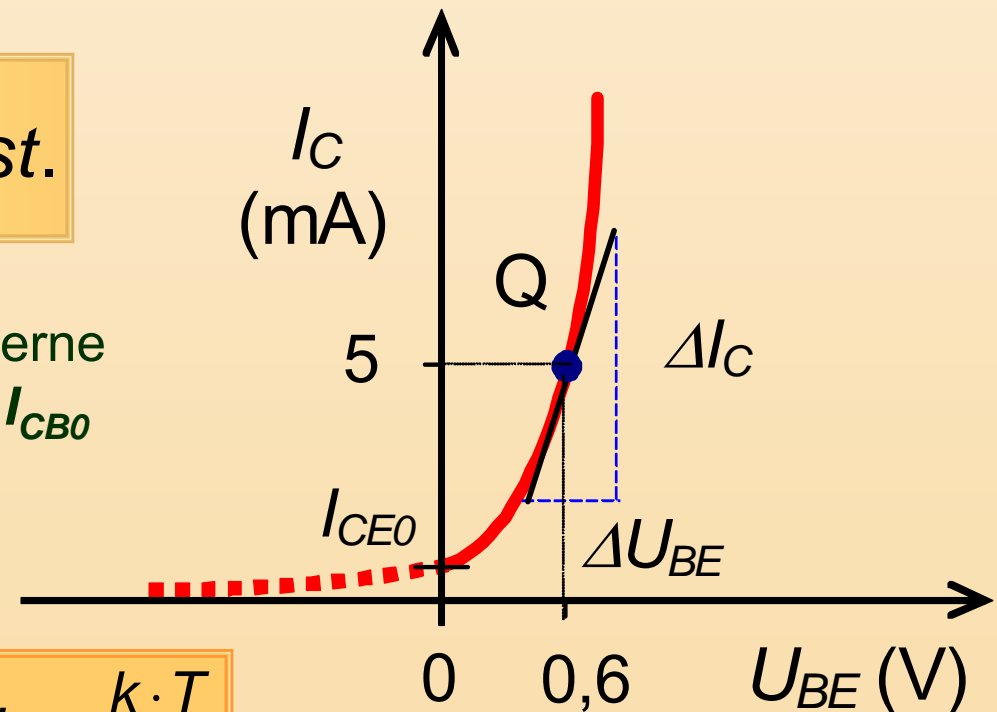
$$I_C = f(U_{BE}) \Big|_{U_{CE} = konst.}$$

pre zanedbateľne malý zvyškový prúd záverne polarizovaného priedochodu kolektor - báza I_{CB0}

$$I_C = I_{CB0}(T, U_{CE}) \cdot \exp\left(\frac{U_{BE}}{U_T}\right)$$

$$U_T = \frac{k \cdot T}{q}$$

kde U_T je Boltzmanovo teplotné napätie

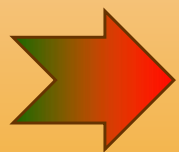
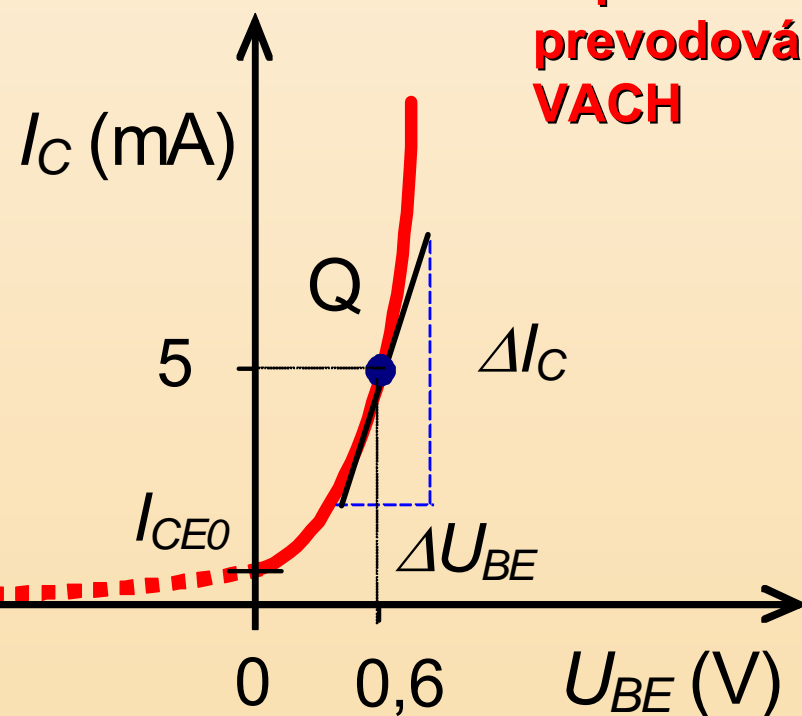
Volt-ampérové charakteristiky BT SE

Priama prevodová strmosť S

$$S = \left. \frac{\Delta I_C}{\Delta U_{BE}} \right|_{U_{CE} = \text{konst.}}$$

po úprave

$$S = \frac{I_{CB0}}{U_T} \cdot \exp\left(\frac{U_{BE}}{U_T}\right) = \frac{I_C}{U_T}$$

priama prevodová strmosť S je priamo úmerná kolektorovému prúdu I_C a nie je závislá od parametrov konkrétneho tranzistora

Volt-ampérové charakteristiky BT SE

Spätná prevodová strmost' S_R

$$S_R = \frac{\Delta I_B}{\Delta U_{CE}} \Big|_{U_{BE} = \text{konst.}}$$

malá hodnota

Spätnú prevodovú strmost' môžeme okrem vysokých frekvencií prakticky zanedbať a väčšinou sa ani neuvažuje

Poznámka

Spätné napät'ové zosilnenie

$$A_R = \frac{\Delta U_{BE}}{\Delta U_{CE}} \Big|_{I_B = \text{konst}}$$

malá hodnota

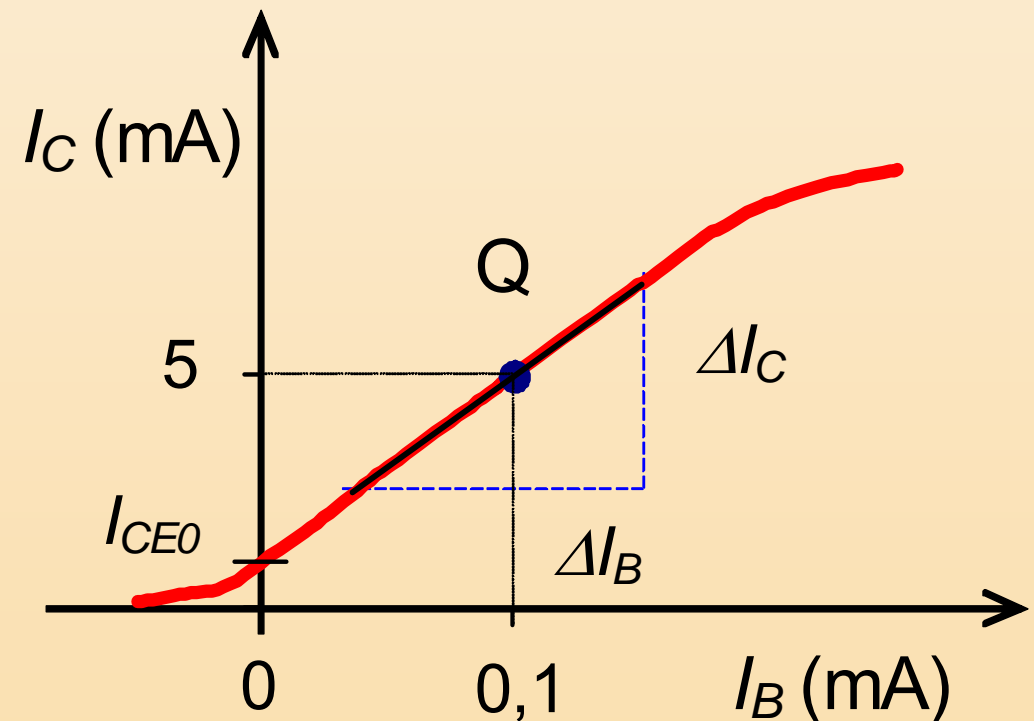

Volt-ampérové charakteristiky BT SE

Prúdová prevodová VACH

$$I_C = f(I_B) \Big|_{U_{CE} = \text{konst}}$$

$$I_C = \beta \cdot I_B + (1 + \beta) \cdot I_{CE0}$$

pri $I_B=0$ tečie cez kolektor prúd I_{CE0}
 = zvyškový prúd kolektora I_{CE0} (odpojená báza)

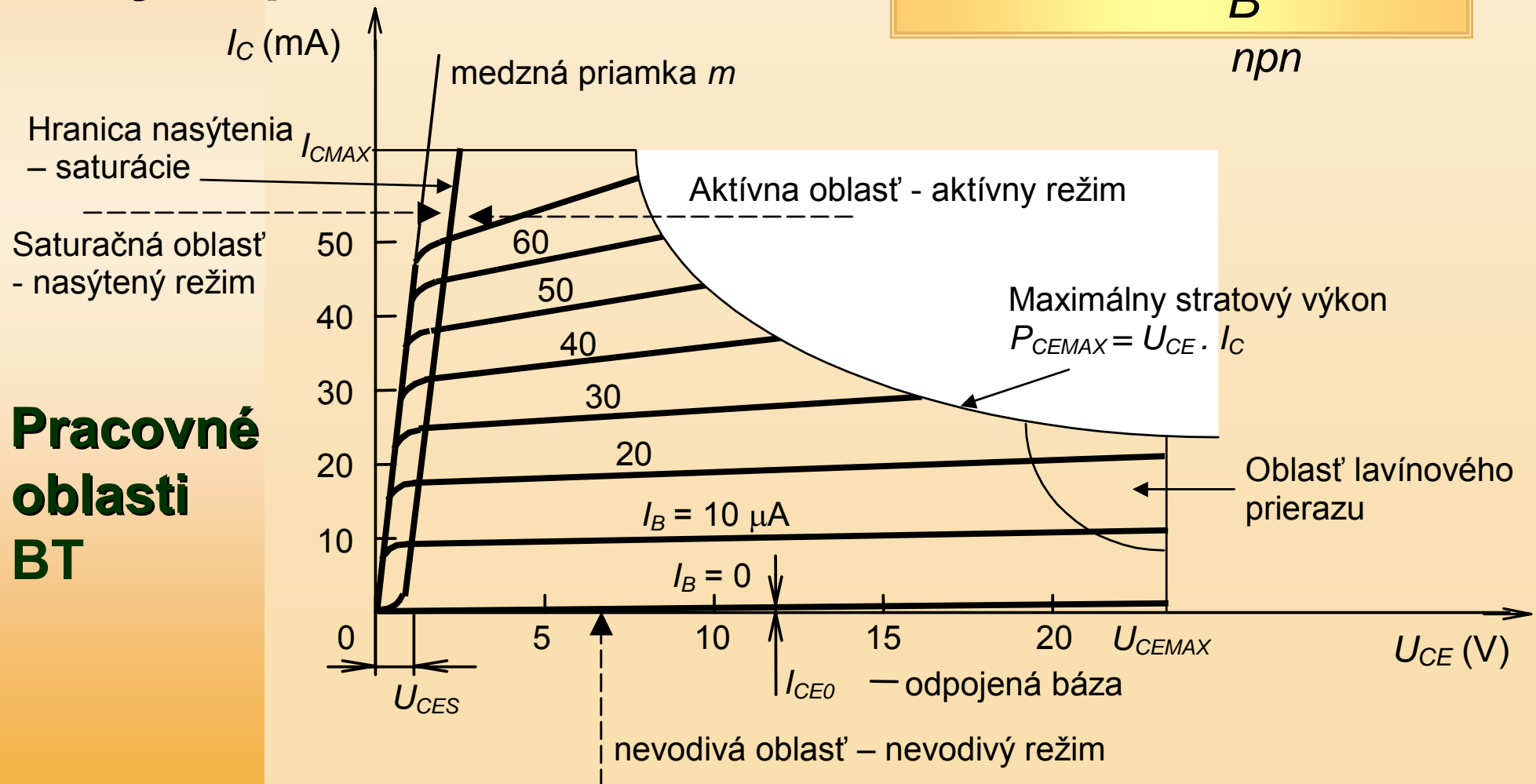
$$I_{CE0} = \frac{1}{1 - \alpha} \cdot I_{CB0}$$

Volt-ampérové charakteristiky BT SE

Výstupné VACH

$$I_C = f(U_{CE}) \Big|_{I_B = \text{konst.}}$$

npr

Medzné hodnoty – katalógové údaje

- ❑ **Medzné hodnoty BT** sú hodnoty trvalých, príp. impulzných veličín, (napr. prúdov a napätí medzi jednotlivými elektródami), pri ktorých prekročení **dochádza k nevratným zmenám – k deštrukcii súčiastky**
- ❑ Najdôležitejšími medznými parametrami sú **maximálne napätia U_{CBMAX} a U_{CEMAX} , maximálne prúdy kolektora I_{CMAX} a bázy I_{BMAX} , a maximálna výkonová strata P_{TMAX} .**

Diferenciálny vstupný odpor r_i BT SE

Definícia

$$r_i = r_{BE} = \left. \frac{\Delta U_{BE}}{\Delta I_B} \right|_{U_{CE} = \text{konst.}}$$

ak uvážime $\Delta I_C = \beta \cdot \Delta I_B$

$$r_i = r_{BE} = \frac{\Delta U_{BE}}{\Delta I_C / \beta} = \frac{\beta}{S} = \frac{\beta \cdot U_T}{I_C}$$

vstupný odpor r_i je

**nepriamo úmerný kolektorovému prúdu I_C
priamo úmerný β**

Diferenciálny výstupný odpor r_o BT SE

Definícia

$$r_o = r_{CE} = \left. \frac{\Delta U_{CE}}{\Delta I_C} \right|_{U_{BE} = \text{konst.}}$$

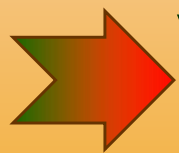
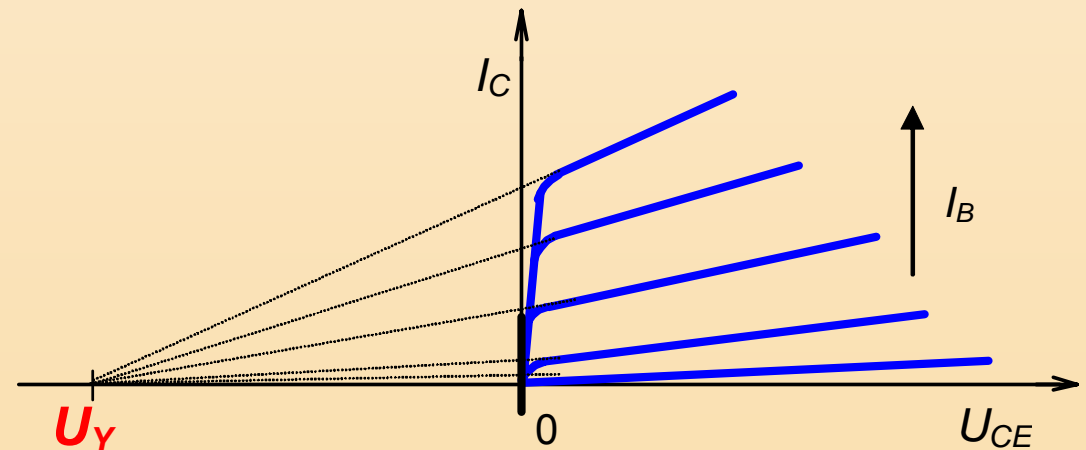

$$r_o = r_{CE} = \frac{U_Y}{I_C}$$

Earlyho napätie U_Y

v npn tranzistoroch 80 až 200 V

v pnp tranzistoroch 40 až 150 V

výstupný odpor r_o je nepriamo úmerný kolektorovému prúdu I_C

Ďakujem za pozornosť

